

ALTINBAŞ
ÜNİVERSİTESİ

YAYINLARI

100
CUMHURİYETİN 100. YILINA ARMAĞAN

— 50 Soruda —

PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİNDEN DİJİTAL PLATFORMLARA

DİJİTAL EKONOMİDE VERGİ VE SOSYAL GÜVENLİK BAKIMINDAN ÖZELLİKLI HUSUSLAR

YAZARLAR: LEYLA ATEŞ - BAŞAK GÜNEŞ - AYLİN ARMAĞAN - MELİKE YAMAN

50 SORUDA
PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİNDEN
DİJİTAL PLATFORMLARA
Dijital Ekonomide Vergi ve Sosyal Güvenlik
Hukuku Bakımından Özellikli Hususlar

Prof. Dr. Leyla Ateş

Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Mali Hukuk Anabilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Başak Güneş

Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik
Hukuku Anabilim Dalı

Arş. Gör. Aylin Armağan

Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Mali Hukuk Anabilim Dalı

Arş. Gör. Melike Yaman

Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik
Hukuku Anabilim Dalı

ALTINBAS
UNİVERSİTESİ

Yayımları

ALTINBAŞ
ÜNİVERSİTESİ

Yayınları

50 SORUDA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİNDE DİJİTAL PLATFORMLARA: Dijital Ekonomide Vergi ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Özellikli Hususlar

Prof. Dr. Leyla Ateş,
Dr. Öğr. Üyesi Başak Güneş
Arş. Gör. Aylin Armağan
Arş. Gör. Melike Yaman

Yayın No.: 87
100. Yıl Armağan Kitapları: 45
E-ISBN: 978-625-8174-65-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

Copyright 2023, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Beştepe-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Ateş, Leyla., Güneş, Başak., Armağan, Aylin., Yaman, Melike.
50 Soruda Paylaşım ve Gig Ekonomisinden Dijital Platformlara: Dijital Ekonomide Vergi Ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Özellikli Hususlar / Leyla Ateş, Başak Güneş, Aylin Armağan, Melike Yaman
1. Basım. XII+68 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
E-ISBN: 978-625-8174-65-6
1. Paylaşım ve Gig Ekonomisi 2. Dijital Platformlar 3. Dijital Ekonomi 4. Sosyal Güvenlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezh Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

SUNUŞ

Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Milletine en büyük armağanı olan Cumhuriyetimiz 100 yaşında.

Altı asır hüküm sürmüş ve üç kıtaya yayılmış bir imparatorluğun küllerinden doğmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin geride bıraktığı yüz yıl, birçok başarı öyküsüyle doludur. Sürekli savaşlarla hırpalanmış, salgın hastalıklardan ve kıtlıktan yorgun düşmüş bir milletin, büyük bir liderin attığı temeller üzerinde yeni devletini kurması ve o devleti her türlü iç ve dış gaileye rağmen inkişaf ettirerek ayakta tutması zaten başlı başına bir başarı öyküsüdür.

Her alanda olduğu gibi Cumhuriyetimiz, eğitim alanında da önemli sıçramalar gerçekleştirmiştir. Kurulduğunda sadece bir üniversitesi bulunan Türkiye, geride bıraktığımız 100 yılda 200'den fazla vakıf ve devlet üniversitesine sahip olmuştur. Avrupa'nın en fazla yükseköğretim öğrenci sayısına sahip olan Türk üniversiteleri, 300 bine ulaşan uluslararası öğrenci sayısı ile de dünyanın önde gelen yurtdışı eğitim merkezleri haline gelmişlerdir. Sağlıktan mühendisliğe, sosyal bilimlerden güzel sanatlara her alanda eğitim imkânı sunan üniversitemizin araştırma kapasiteleri de olağanüstü ölçekte gelişmiştir.

Türkiye'nin bir numaralı uluslararası üniversitesi Altınbaş Üniversitesi olarak Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yıl dönümünü kutlama etkinliklerine, farklı konularda 100 kitap yayınlamak katkı sağlamak istedik. Alanlarında uzmanlaşmış isimlerin, herkesin anlayabileceği bir dille hazırladıkları "Armağan Kitapları" serimizde, Üniversitemizde eğitimini sunduğumuz hayatın hemen hemen her alanına ilişkin değerli çalışmaları okuyucularla buluş-

1 Times Higher Education World University Rankings 2023'e göre, Altınbaş Üniversitesi uluslararası öğrenci yoğunluğuna göre dünyada 51., Türkiye'de ise ilk sırada yer almaktadır.

turmaya karar verdik. Bu eser de söz konusu serinin bir parçası olarak değerli biliminsanlarımız tarafından kaleme alındı.

Cumhuriyetimiz sayesinde var olan Altınbaş Üniversitesi'nin paydaşları olarak Cumhuriyetimizin ilelebet payidar kalması için var gücümüzle çalışmaya devam edeceğiz.

Nice 100 yıllara Türkiye Cumhuriyeti.

Prof. Dr. Çağrı Erhan
Altınbaş Üniversitesi Rektörü

Bu alışma, Altınbaş niversitesi tarafından desteklenen Paylaşım ve Gig Ekonomisi: Vergi ve Sosyal Güvenlik Sistemi Bakımından Fırsatlar ve Tehditler Bilimsel Araştırma Projesinin (PB2020-HUKUK-1) bir çıktısıdır. Çalışmanın bazı bölümleri proje eş yürütücüsü Leyla Ateş'in "Dijital Platformlar Aracılığıyla Elde Edilen Gelir Bilgisinin Uluslararası Otomatik Değişimi ve Türkiye" (Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.31, S.1, 2023, ss. 297-324) ve proje bursiyeri Arş. Gör. Aylin Armağan'ın "Türk Vergi İdaresinin Dijital Platformları Kavrama çabası zerine Bir Değerlendirme" (Vergi Sorunları Dergisi, S.420, 2023, ss. 71-80) başlıklı çalışmalarından kısaltılarak alınmıştır.

ÖN SÖZ

Paylaşım ekonomisi çevrimiçi platform aracılığıyla mal ve hizmetlerin paylaşıldığı, edinildiği ve sağlandığı bir ekonomik modeli ifade etmektedir. Gig ekonomisi ise bağımsız yüklenici ve serbest meslek erbaplarının esnek ve kısa çalışmaya tabi tutulduğu, kitle- sel çalışma ve aplikasyon aracılığıyla talep üzerine çalışma gibi iş modellerini ifade etmektedir. Bu kapsamda paylaşım ve gig ekonomisi platformları, geleneksel iş modellerinin dışına çıkarak, yeni iş ve işlemlere hizmet eden çok yönlü çevrimiçi platformların bir türünü oluşturmaktadır.

Büyüklüğü konusunda henüz net veriler elde olmamakla birlikte, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de paylaşım ve gig ekonomisinin sektörler içindeki payları gün geçtikçe artmaktadır. Paylaşım ve gig ekonomi platformlarındaki söz konusu artış, vergi ve sosyal güvenlik idarelerinin, mal ve hizmet alım satımının etkin vergilendirilmesinde ve bu mal ve hizmeti satıma sunanların sosyal güvenlik sisteminin içine dahil edilmesinde başarılı oldukları ölçüde aslında çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Nakit ekonomisinin azalması, satıcıların ucuz bir şekilde daha geniş pazarlara ulaşması, yeni ekonomik faaliyet imkanlarının üretim ve yenilikçiliği arttırması bu fırsatlar arasında sayılabilir. Bu ekonominin kavranamaması ise hem vergi hem sosyal güvenlik gelirleri bakımından devlet için gelir kaybı riski oluşturmaktadır.

Altınbaş Üniversitesi'nde PB2020-HUKUK-1 kodlu "Paylaşım ve Gig Ekonomisi: Vergi ve Sosyal Güvenlik Sistemi Bakımından Fırsatlar ve Tehditler" konulu bilimsel araştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen bu çalışma, dünya çapında hızla büyüyen paylaşım ve gig ekonomisinin fırsatlarından yararlanmak ve tehditlerini bertaraf etmek adına bu ekonomi modellerinin kavranmasının önemine binaen hazırlanmıştır. Çalışmamız ile Türkiye'de payla-

şım ve gig ekonomisinin vergi ve sosyal güvenlik sistemi bakımından tam ve doğru olarak kavranarak gelir kaybının önlenmesine katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

Yeni ekonomik düzenin vergi ve sosyal güvenlik sistemi bakımından tam ve doğru olarak kavranamaması olgusunun arkasında yatan iki neden bulunmaktadır. Birincisi, pek çok platform satıcısı vergi ve sosyal güvenlik mevzuatı bakımından mükellefiyetlerinin, platform çalışanları ise haklarının tam olarak farkında değildir. İkincisi ise, paylaşım ve gig ekonomisi platformları sadece ulusal değil, sınır ötesi iş ve işlemlerin yapılmasına hizmet ettiklerinden ülkelerin tek taraflı hukuk düzenlemeleri bu yeni ekonomik modeli kavramada yetersiz kalabilmektedir. Özellikle platform operatörleri kendi ülkelerinde ikamet etmedikleri takdirde ülkelerin sınırlılıkları ortadadır. Türkiye'nin bu uluslararası hukuki ve teknik çerçeveye uyum sağlaması paylaşım ve gig ekonomisini kavrayabilmesi için gereklidir.

Söz konusu ekonomik modellerin kavranması adına çalışmamızda paylaşım ve ekonomisine yönelik vergi hukuku ve sosyal güvenlik hukuku açısından bir yandan mükelleflerin vergi bilinci ile platformlar ve platform satıcılarının sosyal güvenlik mevzuatına dair yükümlülüklerine ve platform çalışanlarının bu alanda haklarına ilişkin bilinci arttırmak üzere temel sorunlar ve sorular üzerinde durularak çözüm önerileri ve cevaplara yer verilmiştir.

Tüm paydaşlara faydalı olması temennisiyle.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	iii
Ön Söz.....	vii
1. Paylaşım ve gig ekonomisi nedir?	1
2. “Platform” nedir ve nasıl ortaya çıkmıştır?	3
3. “Dijital platform” ne anlama gelir?.....	4
4. Dijital platform ve E-ticaret kavramlarının farkı nedir?	5
5. Platform operatörü ve platform satıcısı kavramlarının farkı nedir?	7
6. Dijital platformlar hangi kategoriler altında sınıflandırılabilir?	8
7. Bireysel Kullanıcılara Hizmet Sağlayan Dijital Platformlar nedir, türleri nelerdir?	9
8. “Kullanıcılar Arasında Değiş Tokuşu Kolaylaştıran ve Aracılık Eden Dijital Platformlar” (Dijital Pazaryeri Platformları) nedir?	11
9. Dijital Emek Platformları nedir?	12
10. Dijital Emek Platformlarının bir kategorisi olan web tabanlı platformlara hangi örnekler verilebilir?.....	13
11. Dijital Emek Platformlarının bir kategorisi olan konum bazlı platformlara hangi örnekler verilebilir?.....	15
12. Konum bazlı platformlar ile çevrimiçi tabanlı platformlar arasındaki fark nedir?	17
13. Hibrit Dijital Platformlar nedir?	18
14. Dijital Platform ekonomisinin global ekonomideki yeri nedir?	19
15. Dijital Platform ekonomisinin Türkiye ekonomisindeki yeri nedir?	21
16. Paylaşım ve gig ekonomisi vergi idarelerinin ajandasında neden üst sıralara tırmanmıştır?	22
17. Paylaşım ve gig ekonomisi gelirlerinin etkin vergilendirilmesi yapılan uluslararası çalışmalar ne zaman başlamıştır?.....	23
18. Türk vergi idaresinin, paylaşım ve gig ekonomisini kavramak üzere başvurduğu yollar nelerdir?	24
19. Emek ürünlerini dijital platformlar aracılığıyla satarak gelir elde eden kişilere tanınan vergisel kolaylık nedir?	25

20. Buna rağmen emek ürünlerini dijital platformlar aracılığıyla satarak gelir elde edenler gelir vergisi ödeyecek mi? 26
21. Youtube ya da Instagram gibi sosyal medya platformları aracılığıyla içerik üreten ve paylaşan içerik üreticilerinin elde ettikleri gelirlere tanınan vergisel kolaylık nedir?27
22. App Store ya da Android Market gibi mobil cihaz uygulama marketleri için uygulama geliştirerek bu faaliyetten kazanç elde eden uygulama geliştiricilerinin vergisel yükümlülükleri nelerdir?28
23. Buna rağmen içerik üreticileri ve mobil cihaz uygulama geliştiricileri gelir vergisi ödeyecek mi?29
24. Türk vergi idaresinin dijital platformlara getirdiği raporlama yükümlülükleri neye ilişkindir? 30
25. Türk vergi idaresinin getirdiği zorunlu bilgi verme yükümlülüklerinin özneye ilişkin kapsamı nedir? 31
26. Türk vergi idaresinin getirdiği zorunlu bilgi verme yükümlülüğünün nesneye ilişkin kapsamı nedir?32
27. Dijital platform operatörünün küçük ölçekli olması, raporlama yükümlülüğü bakımından bir muafiyet yaratacak mıdır?33
28. Raporlama yükümlülükleri sadece kanuni ya da iş merkezi Türkiye’de olan platform operatörlerini mi kapsamaktadır?..... 34
29. Peki, Türk vergi idaresi AirBnB veya Uber gibi dijital platform operatörlerinden, platform satıcılarının bilgisini edinebilir mi?.....35
30. Türkiye AirbnB ya da Uber gibi dijital platformlardan bilgi edinebilmek üzere uluslararası bilgi değişimi iş birliğini aktif hale getirmiş midir? 36
31. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında bağımlı yahut bağımsız olarak çalışanların sosyal sigortalı olması zorunlu mudur? 38
32. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlarının sosyal sigorta statüsü nedir ve hangi sosyal sigorta kollarından yararlanırlar?..... 39
33. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların hem 4/a hem de 4/b kapsamında sigortalı olması mümkün müdür?42
34. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların sosyal sigorta primleri kimin tarafından ödenmelidir?..... 44

35. Bir dijital platformda işçi olarak çalışmasına rağmen hakkında Sosyal Güvenlik Kurumuna gerekli bildirimler yapılmayan ve kayıt dışı çalıştırılanların yahut ilgili dijital platform tarafından bağımsız çalışıyormuş gibi 4/b olmaya zorlananların izleyebileceği hukuki yol nedir? 45
36. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların hangi durumlarda geçirdiği kazalar iş kazası sayılır? 46
37. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların hangi rahatsızlıkları meslek hastalığı sayılır?47
38. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların iş kazası ve meslek hastalıkları sebebiyle işe devam edememeleri yahut meslekte kazanma güçlerini kaybetmeleri halinde hangi sosyal sigorta yardımlarından faydalanabilirler? 48
39. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların iş kazası veya meslek hastalıkları sebebiyle vefat etmesi halinde ailelerinin sosyal sigortalardan alabileceği bir yardım var mıdır? 49
40. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların hastalanması ve işe devam edememesi halinde faydalanabileceği bir sosyal sigorta yardımı var mıdır? 51
41. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların doğum yapmaları halinde faydalanabileceği bir sosyal sigorta yardımı var mıdır?52
42. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların eşlerinin doğum yapması durumunda faydalanabileceği bir sosyal sigorta yardımı var mıdır?53
43. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların malullük aylığından faydalanması için gerekli koşullar nelerdir? 54
44. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların yaşlılık aylığından faydalanmasının, başka bir ifadeyle emekli olmasının koşulları nelerdir?55
45. Yaşlılık aylığı alanların dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışmaları halinde aylıkları kesilir mi?.....57
46. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların vefatı halinde ailelerinin ölüm aylığına hak kazanmasının koşulları nelerdir?..... 58

47. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların genel sağlık sigortası kapsamında mıdır?	60
48. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlar işsizlik ödeneğinden yararlanabilir mi?.....	61
49. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlara Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bağlanan gelir, aylıklar ve ödenekler haczedilebilir mi?.....	62
50. Genç girişimci desteği nedir ve dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlar bu teşvikten faydalanabilir mi?	63
Kaynaklar	65

PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ NEDİR?

Paylaşım ekonomisi mal, hizmet ya da fiziki kaynakların paylaşılmasına dayanan ekonomi modelidir. Paylaşım ekonomisi kavramı genellikle para alışverişi olmaksızın mal ve hizmetlerin paylaşılmasını içeren faaliyetler için kullanılmaktadır.

Paylaşım ekonomisi kavramının kökeni 1978’de Felson ve Speath tarafından ortaya atılan ve “*bir veya birden fazla kişinin yine bir veya daha fazla kişiyle ürün ve hizmet tüketme eylemi sürecinde birlikte hareket etmeleri*” olarak tanımlanan “ortak tüketim” (*collaborative consumption*) kavramına dayanmaktadır. 1990’lar sonunda internet ve ağ teknolojilerinin artmasıyla ve 2008 Dünya Ekonomik Krizinin etkileriyle daha fazla akademik çalışmaya konu olan terim, yine orijinaline bağlı kalınarak “ortak tüketim” kavramı altında incelenmekle birlikte, konu ile ilgili çalışmalarda “ızgara”, “ticari paylaşım sistemleri”, “ortak üretim” gibi farklı terminolojilerin tercih edildiği görülmektedir. Öte yandan daha yakın dönem çalışmalara baktığımızda, ortak tüketim, paylaşım ekonomisi ve literatürde geçen diğer kavramlarının çoğu zaman birbirleri yerine kullanıldığı görülmektedir. Paylaşım ekonomisi kavramı 2015 yılında Oxford Sözlüğüne eklenerek resmi bir tanım kazanmıştır. Bu tanıma göre paylaşım ekonomisi kavramı “insanların mallarını, hizmetlerini vb. genellikle internet aracılığıyla paylaşabildiği bir ekonomik sistem(i)” ifade etmek için kullanılmaktadır.

Gig kavramı ise, genellikle sokak dilinde kullanılan bir ifade olup tek seferlik ya da geçici olarak yapılan iş anlamına gelmektedir. Bu kavramdan doğan gig ekonomisi ise, atipik, geçici, gündelik ya da arızı çalışma düzenine bağlı ortaya çıkan iş modelini tanımlamak için kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile; gig ekonomisi çalışma modelinde çalışanlar ile iş sahibi kişiler çevrimiçi platformlar aracılığıyla buluşturulmaktadır. Gig ekonomisi kavramı, öğretide kitlesel çalışma, talebe bağlı ekonomi, bağımsız ekonomi, 1099 ekonomisi gibi çok farklı terimlerle karşılanmaktadır.

Çalışanlar talep edilen işin niteliğine göre işin ifasını şahsen veya çevrimiçi olarak gerçekleştirebilmektedir. Dolayısıyla ILO'nun da benimsediği tanıma göre gig ekonomisini; çalışanlar ile müşterilerin çevrimiçi platformlar üzerinden buluşturulduğu ve müşterinin talep ettiği arızı işin şahsen veya sanal olarak ifa edildiği işgücü piyasası olarak açıklamak mümkündür.

Paylaşım ve gig ekonomisi modelleri aslında dijital çağdan önce de var olan iş modelleridir. Dijital olanaklardan bağımsız olarak mevcut ekonomik düzende yer alan paylaşım ve gig ekonomisi iş modellerinin geçtiğimiz otuz yılda yaşadığı gelişimin en büyük dayanağı artık bu iş modellerinin ağırlıklı olarak dijital platformlar aracılığıyla yürütülmesidir.

“PLATFORM” NEDİR VE NASIL ORTAYA ÇIKMIŞTIR?

1985 yılında Katz ve Shapiro tarafından ortaya atılan “şebeke dışsallıkları teorisi”, bir kullanıcının bir maldan kaynaklanan bireysel faydasının, malı tüketen diğer kullanıcıların sayısı ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin, tek tip kullanıcılara hitap eden bir mesajlaşma uygulamasında, kullanıcı kişi sayısı arttıkça, kişilerin bu uygulama sayesinde erişebildiği kişi sayısı da artacaktır. Yani kullanıcı sayısının artması tüm kullanıcıların faydasına olacaktır.

Bu teoriden akabinde ortaya atılan bir başka düşünce ise çift taraflı pazar teorisidir. Çift taraflı iş modellerinde dolaylı şebeke dışsallığı kullanılmaktadır. Örneğin bir video yükleme sitesinin kullanıcıları tek tip olmayıp, izleyiciler ve içerik üreticileri olarak ikiye ayrılabilir. Böyle bir uygulamada izleyicilerin sayısının artması, diğer izleyicilere doğrudan bir fayda sağlamamaktadır; ancak video içerik üreticilerinin daha fazla video yüklemesine ve platforma daha fazla izleyici katılmasına dolaylı olarak katkı sağlamaktadır.

Dolayısıyla platform, iki ya da daha fazla farklı tipteki kullanıcıyı bir araya getiren ve etkileşime geçmelerini ya da değer değişimi yapmalarını sağlayan aracı olarak tanımlanabilir. Platform kavramı, fiziki ya da dijital ayrımı olmaksızın bu tanıma uyan tüm iş modellerince kullanılabilir. Dijital olmayan platform ya da çift taraflı pazar iş modellerinin klasik örnekleri olarak sarı sayfa rehberleri, emlak acenteleri ya da kredi kartı ödeme sistemleri sayılmaktadır.

“DİJİTAL PLATFORM” NE ANLAMA GELİR?

Dijital platformlar, iki ya da daha fazla farklı tipteki kullanıcıyı internet ortamı üzerinde bir araya getiren ve etkileşime geçmelerini ya da değer değişimi yapmalarını sağlayan aracı olarak tanımlanmaktadır.

Bu kavram Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (*Organisation for Economic Co-Operation and Development ya da kısaca OECD*) tarafından, internet yoluyla sağlanan hizmet aracılığıyla etkileşime giren iki veya daha fazla, farklı, ancak birbirine bağımlı kullanıcı grubu (firmalar veya bireyler) arasındaki etkileşimleri kolaylaştıran servis olarak tanımlanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organization ya da kısaca ILO*) ise dijital platformları, dijital hizmetler ve ürünler sağlayan çevrimiçi varlıklar olarak tanımlamaktadır.

Dijitalleşme, ekonominin farklı sektörlerine nüfuz ederek verimliliği arttırmakta ve yeni değer kaynakları yaratmaktadır. Neredeyse bütün büyük ekonomik sektörlerde dijital platformların etkisini gösterdiği söylenebilir. Ancak standart bir platform tipinden bahsetmek mümkün değildir. Aksine her platformun belirli bir ölçüde kendine has bir iş modeli mevcuttur.

DİJİTAL PLATFORM VE E-TİCARET KAVRAMLARININ FARKI NEDİR?

OECD 2018 tarihli “Rekabet Politikası Bakımından e-Ticaret Uygulamaları” başlıklı raporunda e-ticaret kavramını, mal ve hizmetlerin alım satımı dahil olmak üzere elektronik ağlar üzerinden gerçekleştirilen tüm iş faaliyetleri, fon aktarımı, çevrimiçi pazarlama faaliyetleri ile verilerin toplanması ve işlenmesi olarak tanımlamıştır. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun’da ise elektronik ticaret, “fiziki olarak karşı karşıya gelmeksizin, elektronik ortamda gerçekleştirilen çevrim içi iktisadi ve ticari her türlü faaliyet” olarak tanımlanmıştır.

Her dijital platform e-ticaret kapsamına giremeyeceği gibi, her e-ticaret uygulaması da platform olarak kabul edilemez. Örneğin, bir şirketin kendi ürünlerini fiziki mağaza yerine (ya da buna ek olarak) dijital mağazasında satışa sunması bir e-ticaret uygulaması olmakla beraber bir platform iş modeli değildir. Zira burada tek bir satıcı şirket, sadece alıcılarına, coğrafi engellere takılmaksızın ya da zaman farkı gözetmeksizin, ürünlerini her an çevrim içi olarak satabilmeyi amaçlamakta, yani kullanılan dijital mağaza sadece tek tip kullanıcı (alıcı/müşteri) hizmet vermektedir. Öte yandan bir şirketin ürünlerinin “dijital pazaryeri platformları” aracılığıyla satılması halinde birden çok satıcının alıcılarla etkileşime geçmesi söz konusu olduğundan, bu tip iş modelleri platform ekonomisinin bir parçası olarak kabul edilecektir.

Bu iş modellerinin karma bir biçimde kullanılması da mümkündür. Örneğin dijital pazaryeri platformlarının en büyüğü olan Amazon, hem başka satıcılar ile alıcıları bir araya getiren bir aracı görevi üstlenmekte, hem de tek taraflı bir e-ticaret modeli izleyerek kendi ürünlerini de bu pazaryeri üzerinden satışa sunmaktadır.

PLATFORM OPERATÖRÜ VE PLATFORM SATICISI KAVRAMLARININ FARKI NEDİR?

Platform operatörü platformu kullanıcılar için hazır tutan, bu platform üzerinden yapılan işlemlerin sözleşmesel dayanağını sağlayan gerçek ya da tüzel kişidir. Platform satıcısı ise, platformun bir satış ilişkisini desteklediği durumlarda satışı gerçekleştiren taraftır.

Diğer bir deyişle platform satıcısı, platform kullanıcılarından birini ifade eder. Platform satıcısı, satış ilişkisinin tarafı olup, sağlanan mal veya hizmetin miktarı, fiyatı veya satış koşulları gibi unsurları belirleme hakkına sahiptir. Platform operatörü ise satış ilişkisinin tarafı olmayıp, platformu hem satıcıların hem de alıcıların kullanımına hazır tutar.

DİJİTAL PLATFORMLAR HANGİ KATEGORİLER ALTINDA SINIFLANDIRILABİLİR?

Dijital platform türleri üzerine bir kavram birliği yahut kabul gören genel bir sınıflandırma henüz mevcut değildir. Bununla birlikte ILO, 2021 yılında yayınlanan, “Dijital emek platformlarının iş dünyasını dönüştürmedeki rolü” isimli raporunda sağladıkları hizmetlere göre platformları,

- Bireysel kullanıcılara hizmet sağlayan dijital platformlar,
- Kullanıcılar arasında değiş tokuşu kolaylaştıran ve aracılık eden dijital platformlar,
- Dijital emek platformları,
- Birden fazla farklı kategoride hizmet sağlayan hibrit dijital platformlar

olmak üzere dört ana başlıkta ele almıştır

BİREYSEL KULLANICILARA HİZMET SAĞLAYAN DİJİTAL PLATFORMLAR NEDİR, TÜRLERİ NELERDİR?

Bireysel kullanıcılara hizmet sağlayan platformlar, kullanıcılar arasında sosyal ve ekonomik değiş tokuşu sağlamaya aracılık eden platformlardır.

- Sosyal medya platformları,
- Elektronik ödeme platformları,
- Kitlese fonlama platformları,
- Diğer medya platformları,

bireysel kullanıcılara hizmet sağlayan platformların alt başlıklarını oluşturmaktadır.

- 7.1. Sosyal medya platformlarının, ortak özelliği, platformun kullanıcıların kendi ürettikleri içeriği yayınlamasına imkân sağlamayan platformlardır. Örnek: Facebook, Twitter, Instagram.
- 7.2. Elektronik ödeme platformları internet üzerinden çevrimiçi ödeme ve para transferi hizmetleri sunmaktadır. Örnek: PayPal.
- 7.3. Kitle fonlama platformu, fon verenlerin parasal bir fayda beklemeden, bir kampanyayı finanse etmelerinin söz konusu olduğu platformlardır. Örnek: Arıkovanı, Fongogo, Ideanest.

7.4. Diğer dijital hizmet platformları ise esasen sosyal medya platformu, elektronik ödeme platformu yahut kitle fonlama platformu olarak değerlendirilemeyecek, ancak bireysel kullanıcılara hizmet sağlayan platformlardır. Söz konusu platformlar da haber, medya, eğlence platformları; reklam platformları, arama, bilgilendirme ve değerlendirme platformları, iletişim platformları, uygulama marketi platformları, menkul ve gayrimenkul kiralama platformları şeklinde alt kategorilerden oluşmaktadır.

- Haber, medya ve eğlence platformlarının ortak özelliği, dizi, film, belgesel ve benzeri içeriklerle yayın hizmeti vermeleridir. Örnek: Netflix, Prime Video, Exxen, BluTV.
- Reklam platformları ise pek çok farklı kategoride kişilerin satış yapmasına yahut aradıkları ürünleri bulmasına olanak sağlayan platformlardır. Örnek: Gumtree, OLX, Sahibinden, Gittigidiyor.
- Arama, bilgilendirme ve değerlendirme platformları, esasen çevrimiçi arama motorlarını ifade etmektedir. Örnek: Google Search, Yandex.
- İletişim platformları, görüntülü, sesli yahut yazarak çevrimiçi iletişim kurma olanakları sağlamaktadır. Örnek: Skype, Zoom, Whatsapp.
- Uygulama platformları çevrimiçi uygulamaların satın alınmasına yahut ücretsiz olarak edinilmesine imkan tanıyan platformlardır. Örnek: Apple AppStore ve Google Play.
- Menkul ve gayrimenkul kiralama platformları ise çevrimiçi ortamda kullanıcıların taşınır veya taşınmaz eşyaları geçici olarak kullanılmak üzere kiralanmasına hizmet eder. Örnek: Airbnb, Modacruz.

“KULLANICILAR ARASINDA DEĞİŞ TOKUŞU KOLAYLAŞTIRAN VE ARACILIK EDEN DİJİTAL PLATFORMLAR” (DİJİTAL PAZARYERİ PLATFORMLARI) NEDİR?

Kullanıcılar arasında değiş tokuşu kolaylaştıran ve aracılık eden platformlar, işletmelerin, üreticilerin ve tedarikçilerin çevrimiçi ortamda birbirilerini bulmasını ve faaliyetlerini çevrimiçi olarak sürdürmelerinin amaçlandığı platformlardır. Söz konusu platformlar dijital pazaryeri platformu olarak da adlandırılmaktadır. Global pazardaki en bilinen örnekleri elektronik ortamda perakende satış yapan Alibaba ve Amazon’dur. Ülkemizde ise bu platformun başlıca örneklerini Trendyol, Hepsiburada, N11 ve Gittigidiyor oluşturmaktadır.

DİJİTAL EMEK PLATFORMLARI NEDİR?

Dijital emek platformları, dijital platformlar arasında en baskın olan türdür. Yeni iş dünyası düzenini önemli ölçüde etkileyen ilgili platformlar ile çalışanlar, müşteri ve işletmeler arasında bağlantı sağlayan platformlardır.

ILO'nun raporunda, dijital emek platformları, çevrimiçi web tabanlı platformlar ve konum bazlı platformlar olarak iki ayrı kategoriye ayrılmıştır. Doktrinde çevrimiçi web tabanlı platformlar aracılığıyla yerine getirilen iş “kitle kaynaklı çalışma”, konum bazlı platformlar aracılığıyla yerine getirilen iş ise, “uygulamalar aracılığıyla talep üzerine çalışma” olarak da adlandırılmaktadır.

DİJİTAL EMEK PLATFORMLARININ BİR KATEGORİSİ OLAN WEB TABANLI PLATFORMLARA HANGİ ÖRNEKLER VERİLEBİLİR?

ILO'nun raporunda çevrimiçi web tabanlı platformlar, freelance ve yarışma bazlı platformlar, mikro görev platformları, rekabetçi programlama platformları ve tıbbi danışma platformları olarak ayrılmıştır.

- 10.1. Freelance ve yarışma bazlı platformlar, aracılığıyla; grafik/tasarım, internet reklamcılığı, yazı/çeviri, video/animasyon, ses/müzik, yazılım/teknoloji, iş/yönetim kategorilerde iş gördürmek isteyenler ile freelance çalışanlar arasında bağlantı kurmaktadır. Örnek: Upwork, Bionluk.
- 10.2. Mikro görev platformları, kısa bir videoyu kopyalama, veri girişlerini kontrol etme, bir ürünü yapay zeka ve makine öğrenimi amacıyla sınıflandırmak için anahtar kelimeler ekleme, hassas içerik kontrolü veya trafiği artırmak için web sitelerini ziyaret etme gibi kısa süreli işler üzerine uzmanlaşan platformlardır. Örnek: Amazon Mechanical Turk (AMT), Microworkers.
- 10.3. Rekabetçi programlama platformları, yazılım geliştiricileri ve programcılarının, müşteriler tarafından seçilen diğer yazılımcılarla, belirli bir süre içinde, yapay zekâ, veri analitiği, yazılım geliştirme ve diğer teknik alanlarla ilgili iş ve araştırma çözümleri sağlamak üzere rekabet edebildikleri platformlardır. Örnek: Talentcoders.

- 10.4. Tıbbi danışma platformları ise kişilerin çevrimiçi olarak doktorlardan tıbbi tavsiye alabildiği platformlardır. Örnek: Doconline, Uzman Doktor Evimde.
- 10.5. Her ne kadar ILO'nun raporunda ayrı olarak belirtilmese de çevrimiçi web tabanlı platformlar içerisinde eğitim kategorisine de yer vermek gerekmektedir. Bu platformlar; özel ders verenlerle özel ders arayanları bir araya getirerek okuma yazma güçlüğünden numeroloji ya da web tasarımına kadar pek çok kategoride hizmet sunmaktadır. Örnek: Cambly, Superprof.

DİJİTAL EMEK PLATFORMLARININ BİR KATEGORİSİ OLAN KONUM BAZLI PLATFORMLARA HANGİ ÖRNEKLER VERİLEBİLİR?

Dijital emek platformlarının ikinci alt kategorisi olan konum bazlı platformların kullanımı genel itibariyle taksi, kurye ve ev hizmetlerinde yoğunlaşmaktadır.

- 11.1. Konum bazlı platformların en yaygın kullanım türlerinden biri olan taksi hizmetleri aracılığıyla kullanıcılar belirlediği konum üzerinden ulaşım hizmetleri verilmektedir. Örnek: Uber, Bitaksi.
- 11.2. Kurye hizmetlerine yönelik platformlarda müşteriler uygulama üzerinden platformun sunduğu ürünleri sipariş ederek belirtilen adres ve zaman aralığında teslim alabilmektedir. Örnek: Deliveroo, Yemeksepeti.
- 11.3. Ev işlerine yönelik hizmetlerin (home services) sunulduğu platformlar üzerinde mobilya montajı, tamirat, tadilat, nakliyat, özel gün organizasyonu vb. hizmetleri müşterilere sunulmaktadır. Örnek: Taskrabbıt, Armut.
- 11.4. Konum bazlı platformun bir diğer alt kategorisi ev hizmetlerine (domestic work) yönelik oluşturulmuş platformlar aracılığıyla ev hizmetleri olarak nitelendirilebileceğimiz ev ve ofis temizliği, dezenfeksiyon, ilaçlama, halı ve koltuk yıkama vb. hizmetleri sunan kişiler ile bu hizmeti talep eden müşteriler buluşturulmaktadır. Örnek: Batmaid, Mutlubiev.

- 11.5. Bakım hizmetlerine ilişkin platformlar üzerinden çocuk, yaşlı veya hasta bakımı hizmeti almak isteyen müşteriler bakıcılar ile buluşturulmaktadır. Örnek: Care24, Bakiciburada.

KONUM BAZLI PLATFORMLAR İLE ÇEVİRİMİÇİ TABANLI PLATFORMLAR ARASINDAKİ FARK NEDİR?

Çevrimiçi web tabanlı platformlar müşterilere farklı hizmetler sunan, işin çevrimiçi olarak ve uzaktan ifa edildiği platformlardır. Konum bazlı platformlar ise, hizmet sağlayıcısı ve hizmetten yararlananın çevrimiçi ortamda bu talebini oluşturduğu ancak sunulan işin belirtilen konumda ifa edildiği platformlardır.

Örneğin çevrimiçi web tabanlı platform olan Cambly üzerinden yabancı dil eğitmenliği hizmeti sunan kişiler bu işi çevrimiçi olarak uzaktan ifa etmekteyken; Armut platformu üzerinden çevrimiçi olarak talep edilen bakım, eğitim, tadilat vb. işler belirtilen konumda ifa edilmektedir.

HİBRİT DİJİTAL PLATFORMLAR NEDİR?

Farklı kategorilerde yer alan birden fazla hizmetin bir arada sunulduğu platformlar hibrit dijital platform olarak tanımlanmaktadır. Bu tür platformlarda ulaşım, kurye, perakende satış vb. dijital ortamda sunulan birden fazla hizmet tek bir platform çatısı altında sunulmaktadır.

Birden fazla dijital platform hizmetlerinin sunulduğu hibrit platformların kullanımı Türkiye’de de oldukça yaygındır. Getir isimli platform ile taksi, kurye hizmetleri ve iş ilanlarına yönelik reklam faaliyetleri birlikte sunulmaktadır. Yine Türkiye pazarında yaygın bir kullanımı olan Trendyol isimli platform üzerinden kurye, perakende satış gibi hizmetlerin bir arada sunulmasının yanı sıra platformun kendisi tarafından oluşturulmuş elektronik ödeme yöntemi de mevcuttur.

DİJİTAL PLATFORM EKONOMİSİNİN GLOBAL EKONOMİDEKİ YERİ NEDİR?

Dijital platform ekonomisine ilişkin güvenilir verilere ulaşmak hususunda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Henüz platform iş modelleri veya çalışanları bakımından, global ya da ülkesel düzeyde resmi istatistiki çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Daha yakın zamanlarda, OECD'ye üye devletlerinin bazı resmi istatistik kurumları, işgücü anketlerinde ve internet kullanım anketlerinde platform çalışmasına ilişkin sorulara yer vermiştir. Bununla birlikte, ampirik çalışmaların örneklem büyüklükleri, genellikle platform çalışanlarının özellikleri hakkında net sonuçlar çıkarmak için çok küçüktür. Ayrıca araştırmalarda benimsenen “platform çalışması” tanımlarının da tutarlı olmadığı, bazı araştırmaların platform çalışması için geniş bir tanımını kullanırken, bazı araştırmaların oldukça dar bir tanım benimsediği görülmektedir. Dolayısıyla yapılan araştırmalar, farklı ülkeleri kapsadığı, farklı platform çalışması veya çevrimiçi platform tanımları kullandığı ve farklı referans dönemlerini incelediği için karşılaştırılabilir değildir.

Öte yandan, karşılaştırılabilirliği sağlayamasa da erişilebilen ampirik veriler, dijital platform ekonomisinin yıllar içerisinde giderek büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Örneğin Apple, Amazon ve Google'in 2017 yılında toplam değeri 100 milyar doların üstünde iken, 2018 yılından itibaren ise Amazon ve Apple 1 trilyon dolar sınırını aşmıştır. Birleşik Devletler'in en büyük 500 şirket listesinde (Fortune 500) 2018 yılında sırasıyla 4., 8. ve 22. sırada yer alan Apple,

Amazon ve Google (Alphabet)'in 2022 listesindeki sırasıyla 3., 2. ve 8. basamaklara yerleşmiştir. Yine aynı derginin her yıl yayımladığı ve dünya çapında en çok kar elde eden şirketlerin sıralandığı listeye göre ise (Fortune Global 500), 2022 yılı için Amazon'un 2. sırada, Apple'in ise 7. sırada olduğu görülmektedir. Perakende satış platformlarından Amazon'un 2017 yılında dünya çapında elde ettiği kazanç 178 milyar dolar civarındadır. Büyüyen ve dünya devi haline gelen bir başka platform olan Çin kaynaklı Alibaba ise 2018 verilerine göre, Çin kaynaklı online perakende faaliyetlerinin en az %60'ına ev sahipliği yapmaktadır. Platform sadece Çin'de 10 milyon satıcı ile yarım milyar insanı bir araya getirmektedir. Freelance platformlarından Upwork platformunda 180 ülkeden 8 milyon çalışan bulunmaktadır. Bir diğer freelance platformu olan PeoplePerHour verilerine göre, bu platform yapılan yeni kayıtlar Mart 2020'de Birleşik Krallık'da %300, İspanya'da %329 ve Japonya'da %513 oranında artmıştır. Menkul ve gayrimenkul kiralama platformlarına örnek teşkil eden ve bireylerin kısa süreli konaklama hizmeti sunmasını sağlayan Airbnb, 2019 yılında yayımladığı bültenle tek başına dünyanın en büyük 6 otel grubunun oda sayısından daha fazla, toplam 6 milyondan fazla konaklama imkanı sunduğunu duyurmuştur.

DİJİTAL PLATFORM EKONOMİSİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ NEDİR?

Ülkemizdeki dijital platform faaliyetlerine ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin, emek platformlarından çevrimiçi web tabanlı platformlar içerisinde yer alan freelance bazlı platformlar bağlamında en fazla talebin geldiği 15 ülke içerisinde bulunmadığı, işgücü arzı bakımından da 2021 yılında 14. sırada yer aldığı görülmüştür. Bir diğer dijital emek platformu çeşidi olan konum bazlı platformlara ilişkin ise, kurye hizmetlerinin yaygınlaşması değerlendirilebilir. 5 milyar USD kadar gelir hacmine sahip olan bu sektörde çalışan motokurye sayısı 2020 yılında 982.000 civarına ulaşmıştır.

Ülkemizde e-ticaretin gösterdiği gelişim de platform ekonomisinin giderek büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD) verilerine göre; 2018 yılında 59,9 milyar TL olan e-ticaret büyüklüğü, 2019 yılında %39 oranında bir büyüme ile 83,1 milyar TL hacmine ulaşmış, e-ticaret hacmi ise 2016 yılından 2019 yılına %170 oranında artış göstermiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine ise; 16-74 yaş aralığındaki tüketicilerin internet üzerinden alışveriş yapma oranı 2016 yılında %16,6 iken, 2019 yılında başlayan COVID salgının da etkisiyle, 2020 yılında bu oran %36,5'e yükselmiştir. Bu oran 2021 yılında %44,3'e çıkarken 2022 yılında %46,2 olmuştur. Tüketiciler ile satıcıları bir araya getiren dijital pazaryerleri, 2018 yılında 14,2 Milyar TL olan işlem hacmini 2021 yılında 84,6 milyar TL'ye çıkarmıştır.

PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ VERGİ İDARELERİNİN AJANDASINDA NEDEN ÜST SIRALARA TIRMANMIŞTIR?

İnternet kullanımı nedeniyle küresel ölçekte hızlı bir genişleme kaydeden paylaşım ve gig ekonomisi hakkında yapılan çalışmalar, 2014 yılı için büyüklüğünü 15 milyar Amerikan Doları olarak tespit ederken, bu büyüklüğün 2025 yılı için 335 milyar Amerikan Dolarına ulaşacağı öngörüsünde bulunmuştur. Buna karşın, Avrupa Birliği Komisyonu'nca yapılan bir çalışmada paylaşım ve gig ekonomisinde 2018 yılı için, mevcut kurallar neticesinde tahsil edilmesi beklenen gelir ile gerçekleşen gelir arasındaki farkın, yani vergi açığının 2.7 milyar ila 7.1 milyar Avro arasında bir hacimde olduğu tahmin edilmiştir. 2025 itibarıyla bu hacmin üç katına çıkacağı öngörülmüştür.

Sermaye akışındaki liberalleşme, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme küreselleşmeye hız kazandırmıştır. Bunun neticesinde hem gerçek kişilerin hem de şirketlerin sınır aşan iş ve işlem hareketliliği dramatik biçimde arttırmıştır. Vergi idarelerinin sınır aşan faaliyet ve yatırımlarda yaşanan bu artışı kavrayabilmesi, yani mükelleflerin beyanlarının doğruluğunu kontrol edebilmesi ve hiç ya da eksik beyan halinde matrah farkı takdir edebilmesi, diğer ülke vergi idareleriyle iş birliğine gitmesini kaçınılmaz kılmaktadır.

PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ GELİRLERİNİN ETKİN VERGİLENDİRİLMESİ YAPILAN ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR NE ZAMAN BAŞLAMIŞTIR?

OECD Vergi İdareleri Forumu ilk kez 2017 yılında paylaşım ve gig ekonomisinde gerçekleşen mal ve hizmet satımından elde edilen gelirlerin etkin vergilendirmesini sağlamaya yönelik bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında gerçekleştirilen anketin sonuçları, vergi idarelerinin paylaşım ve gig ekonomisini kavramak adına çok çeşitli yollara başvurmuş olduklarını ortaya koymuştur. Bunlar arasında platform satıcılarının eğitilmesi amacıyla programlar ya da spesifik bilgilendirici rehberlerin hazırlanması, satıcıların vergilendirilmesi için basitleştirilmiş usullerin tesisi, platform operatörlerince satıcıların gönüllü ya da zorunlu bildirimine ilişkin hükümlerin getirilmesi bulunmaktadır.

TÜRK VERGİ İDARESİNİN, PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİNİ KAVRAMAK ÜZERE BAŞVURDUĞU YOLLAR NELERDİR?

Türk vergi idaresi, platform satıcıları ve platform operatörlerini kavramak amacıyla iki çeşit düzenlemeye mevzuatımızda yer vermiştir. Bunlardan ilki bireysel platform satıcılarına yönelik getirilen vergi kolaylıkları ve stopaj yoluyla vergilendirmedi. İkincisi ise platform operatörlerine yönelik getirilen raporlama ve bilgi verme yükümlülükleridir.

EMEK ÜRÜNLERİNİ DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA SATARAK GELİR ELDE EDEN KİŞİLERE TANINAN VERGİSEL KOLAYLIK NEDİR?

“Ayrı bir iş yeri açmaksızın ve sanayi tipi veya seri üretim yapabilen makine ve alet kullanmaksızın oturdukları evlerde imal ettikleri malları internet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden satanlar” belirli koşulları sağlamaları kaydıyla gelir vergisinden muaf tutulmuşlardır (Gelir Vergisi Kanunu m. 9/10). Bu koşullar Esnaf Vergi Muafiyeti Belgesi alınması, Türkiye’de kurulu bankalarda bir ticari hesap açılması ve tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi ile bu hasılatın belirli bir tutarı aşmaması (2023 yılı için 700.000 TL) olarak belirlenmiştir.

BUNA RAĞMEN EMEK ÜRÜNLERİNİ DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA SATARAK GELİR ELDE EDENLER GELİR VERGİSİ ÖDEYECEK Mİ?

Vergi idaresi emek ürünlerini satan kişilerin vergilendirilmesinde esnaf muafliğı kolaylığı sağlamış olmasına rağmen, bankalara açılan ticari hesaplara aktarılan tutarlar üzerinden, aktarım tarihi itibarıyla %4 (bir ve üzeri işçi çalıştırıldığı durumda %2) oranında gelir vergisi tevkifatı yaparak muhtasar beyanname ile bildirme yükümlülüğü getirilerek, söz konusu platform satıcılarının gelirleri tekrar kısmen de olsa sistemin içine dâhil edilmiştir (GVK m. 9/10).

YOUTUBE YA DA INSTAGRAM GİBİ SOSYAL MEDYA PLATFORMLARI ARACILIĞIYLA İÇERİK ÜRETEEN VE PAYLAŞAN İÇERİK ÜRETİCİLERİNİN ELDE ETTİKLERİ GELİRLERE TANINAN VERGİSEL KOLAYLIK NEDİR?

“İnternet ortamındaki sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden metin, görüntü, ses, video gibi içerikler paylaşılan sosyal içerik üreticilerinin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar” belirli koşulları karşılamak kaydıyla gelir vergisinden müstesna tutulmuştur (Gelir Vergisi Kanunu mük. m. 20/B). Bu koşullar “Türkiye’de kurulu bankalarda bir hesap açılması ve bu faaliyetlere ilişkin tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi” ve “bu kapsamındaki kazançları toplamının 103. maddede yazılı tarifenin dördüncü gelir diliminde yer alan tutarı aşmaması” (2023 için 1.900.000 TL) olarak sıralanmıştır.

APP STORE YA DA ANDROID MARKET GİBİ MOBİL CİHAZ UYGULAMA MARKETLERİ İÇİN UYGULAMA GELİŞTİREREK BU FAALİYETTEN KAZANÇ ELDE EDEN UYGULAMA GELİŞTİRİCİLERİNİN VERGİSEL YÜKÜMLÜLÜKLERİ NELERDİR?

“Akıllı telefon veya tablet gibi mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettikleri kazançlar” belirli koşulları karşılamak kaydıyla gelir vergisinden müstesna tutulmuştur (Gelir Vergisi Kanunu mük. m. 20/B). Bu koşullar benzer şekilde “Türkiye’de kurulu bankalarda bir hesap açılması ve bu faaliyetlere ilişkin tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi” ve “bu kapsamındaki kazançları toplamının 103. maddede yazılı tarifenin dördüncü gelir diliminde yer alan tutarı aşmaması” (2023 için 1.900.000 TL) olarak sıralanmıştır.

BUNA RAĞMEN İÇERİK ÜRETİCİLERİ VE MOBİL CİHAZ UYGULAMA GELİŞTİRİCİLERİ GELİR VERGİSİ ÖDEYECEK Mİ?

Vergi idaresi içerik üreticileri ve mobil cihaz uygulama geliştiricilerinin vergilendirilmesinde vergi kolaylığı sağlamış olmasına rağmen, bankalara bankalara bu kazançları elde eden sosyal içerik üreticileri ile mobil cihaz uygulama geliştiricilerinin hesaplarına aktarılan hasılat tutarı üzerinden %15 gelir vergisi tevkifatı yapma ve muhtasar beyanname ile vergi idaresine bildirme yükümlülüğü getirilerek, söz konusu kazançları kısmen sistem içine dâhil etmiştir (GVK mük. m. 20/B).

TÜRK VERGİ İDARESİNİN DİJİTAL PLATFORMLARA GETİRDİĞİ RAPORLAMA YÜKÜMLÜLÜKLERİ NEYE İLİŞKİNDİR?

Türk vergi idaresi, platform satıcılarını ve gelirlerini tespit etmek amacıyla dijital platform operatörlerine zorunlu bilgi verme yükümlülüğü getirmiştir. Platform operatörlerinin bilgi verme yükümlülüğü, türü bakımından üçüncü kişilerin raporlamasına denk gelmekte ve Türk vergi idaresince istenilen bilgiler, çeşitli ülke raporlama rejimleriyle uyum göstermektedir.

TÜRK VERGİ İDARESİNİN GETİRDİĞİ ZORUNLU BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN ÖZNEYE İLİŞKİN KAPSAMI NEDİR?

Türk vergi idaresi bugüne kadar platform satıcılarına ulaşmak üzere dijital platform operatörü olarak nitelendirilebilecek kişilere bilgi toplama, doğrulama, kaydetme ve raporlama yükümlülüğü getiren iki iç hukuk düzenlemesine gitmiştir.

2015 tarihli 464 no.lu VUK Genel Tebliği ile “mal veya hizmetlerin alınması, satılması, kiralanması veya dağıtım işlemlerinin gerçekleştirilmesine aracılık etmek üzere internet ortamında hizmet veren aracı hizmet sağlayıcıları” sürekli bilgi verme zorunluluğu getirilen kimseler arasında sayılmıştır.

Bununla birlikte Türk vergi idaresi 2022 yılında 538 No.lu VUK Genel Tebliği’yle sadece dijital platform operatörlerine özgülenmiş bir raporlama yükümlülüğü getirmiştir. Söz konusu düzenlemeyle “Taşınır ve taşınmazlar ile mal ve hizmetlerin alınması, satılması veya kiralanmasının temin edilmesine yönelik olarak verilen ilanların yayımlanmasına aracılık eden aracı hizmet sağlayıcıları, sosyal ağ sağlayıcıları ile yer sağlayıcılar takvim yılının birer aylık süreleri içerisinde gerçekleştirmiş oldukları söz konusu işlemlere ilişkin olarak” bildirim yükümlülüğüne tabi tutulmuştur

TÜRK VERGİ İDARESİNİN GETİRDİĞİ ZORUNLU BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN NESNEYE İLİŞKİN KAPSAMI NEDİR?

OECD tarafından 2020 yılında yayımlanan “Paylaşım ve Gig Ekonomisinde Satıcıların Platform Operatörlerince Raporlanmasına İlişkin Model Kurallar” (kısaca Model Kurallar) ilk versiyonunda sadece “taşınmaz varlık kiralınmasını” ve “kişisel hizmeti” raporlamanın nesnel kapsamına almıştır. Platform satıcılarınca bir bedel mukabilinde sağlanan bu raporlama konuları “İlgili Hizmet” üst başlığıyla adlandırılmıştır. OECD 2021 yılında yayımladığı çok taraflı yetkili makam anlaşmasına ilişkin çalışmasıyla birlikte, Model Kurallar için seçimlik bir modül geliştirerek bir yandan İlgili Hizmetlere “ulaşım araçlarının kiralınmasını” eklemiş, diğer yandan “malların satışını” raporlama kapsamına almıştır.

538 No.lu VUK Genel Tebliği ise raporlama yükümlülüğünün kapsamını «hizmet verilenler adına gerçekleştirilen taşınır, taşınmaz, mal ve hizmet satış/kiralama işlemleri» şeklinde belirlemiştir. Dolayısıyla, Model Kuralların kapsam genişlemesiyle uyumlu bir görünüm arz etmektedir. Dahası nesneye ilişkin herhangi bir sınırlama getirilerek dijital ekonomideki hızlı gelişmelerin doğuracağı kapsamı daha da genişletme ihtiyacını şimdiden karşılamıştır.

DİJİTAL PLATFORM OPERATÖRÜNÜN KÜÇÜK ÖLÇEKLİ OLMASI, RAPORLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ BAKIMINDAN BİR MUAFİYET YARATACAK MIDIR?

OECD Model Kuralları raporlama öznesine ilişkin gelir esaslı bir seçimlik muafiyet hükmü sunmuştur. Buna göre, “bir önceki takvim yılına göre platform düzeyinde toplam bedeli 1 milyon Avro’dan az ilgili hizmetlerin sunumuna ve malların satımına olanak sağlayan ve (ülkesi) vergi idaresine bu şekilde muamele görmeyi seçtiğini bildiren” operatörler raporlama yükümlülüğünden hariç tutulabilir. Öte yandan Türk vergi idaresi, Avrupa Birliği ile benzer şekilde küçük ölçekli platform operatörlerine, yol açması muhtemel negatif etkiler göz önünde bulundurarak, bir muafiyet hükmü getirmeyerek yerinde bir tutum sergilemiştir. Dolayısıyla Türk hukukunda raporlama yükümlülükleri, platform hacmine bakılmaksızın, tüm dijital platform operatörleri için geçerlidir.

RAPORLAMA YÜKÜMLÜLÜKLERİ SADECE KANUNİ YA DA İŞ MERKEZİ TÜRKİYE'DE OLAN PLATFORM OPERATÖRLERİNİ Mİ KAPSAMAKTADIR?

OECD Model Kuralların öngördüğü seçimlik düzenlemeyle raporlama öznesinin kapsamına mukim platform operatörlerinin yanı sıra yabancı platform operatörlerinin dâhil edilmesi imkânını sağlamaktadır. Öte yandan Türk vergi hukukunda konunun hukuki dayanağını sağlayan 538 No.lu VUK Genel Tebliği'nde yabancı platform operatörlerine bir raporlama yükümlülüğü getirilmemiştir.

PEKİ, TÜRK VERGİ İDARESİ AIRBNB VEYA UBER GİBİ DİJİTAL PLATFORM OPERATÖRLERİNDEN, PLATFORM SATICILARININ BİLGİSİNİ EDİNEBİLİR Mİ?

OECD Model Kuralların önerisi olan birincil mekanizma, platform operatörünün vergisel amaçlarla mukim olduğu ya da vergisel amaçlarla mukimi olmasa bile kanuni merkezinin ya da iş merkezinin bulunduğu ülkeye raporlama yapması esası üzerine kurulmuştur. Bu mekanizmaya göre, bir ülkenin diğer bir ülkede mukim olan platform operatöründen kendi ülkesindeki satıcıların elde ettikleri gelir bilgisini edinebilmesi, sadece aralarında bu bilgiyi konu edinen etkin bir uluslararası bilgi değişim iş birliğinin bulunması halinde mümkün olacaktır.

TÜRKİYE AIRBNB YA DA UBER GİBİ DİJİTAL PLATFORMLARDAN BİLGİ EDİNEBİLMEK ÜZERE ULUSLARARASI BİLGİ DEĞİŞİMİ İŞ BİRLİĞİNİ AKTİF HALE GETİRMİŞ MİDİR?

Türkiye, söz konusu vergisel idari iş birliğinin aktif hale gelmesi için gerekli uluslararası hukuk çerçeveyi henüz tamamlamamıştır.

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının “Bilgi Değişimi” kenar başlıklı (OECD ve Birleşmiş Milletler anlaşma modellerindeki numarasıyla) 26. maddesi bahse konusu vergisel iş birliğinin tarihsel olarak en yaygın hukuki dayanağını teşkil etmektedir. Türkiye’nin bu anlaşma modellerini esas alarak yürürlüğe koyduğu anlaşması sayısı 4 Ocak 2022 tarihi itibarıyla 89’a ulaşmıştır. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Çok Taraflı Sözleşmesi’nin 6. maddesi diğer bir hukuki dayanak noktasıdır. Türkiye bu sözleşmeyi 3 Kasım 2011 imzalamıştır. 27 Eylül 2022 tarihi itibarıyla sözleşmeyi imzalayan 146 ülke olup, bunlardan ülkemiz dâhil 137’si tarafından yürürlük süreçleri tamamlanmıştır.

Bununla birlikte, otomatik değişime tabi tutulacak bilginin detaylarını, nasıl ve ne zaman değişime tabi tutulacağını belirlemek bakımından yaygın olarak kullanılan enstrüman iki ya da çok taraflı yetkili makam anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalara örnek teşkil etmek üzere yine OECD tarafından geliştirilmiş iki ve/veya çok taraflı anlaşma modelleri mevcuttur. Finansal hesap bilgilerinin otomatik değişimi ve ülke bazlı raporların otomatik değişimi için hem iki taraflı hem de çok taraflı yetkili makam anlaşması modelleri bulunmaktadır. OECD, dijital platformlar aracılığıyla elde edilen gelir bilgisinin oto-

matik değişimine ilişkin ise sadece çok taraflı yetkili makam anlaşması geliştirmiştir. 9 Kasım 2002 tarihinde 22 ülke tarafından imzalanan yetkili makam anlaşması, bu modeli esas almıştır. Türkiye bu imzacılar arasında yer almamaktadır.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA BAĞIMLI YAHUT BAĞIMSIZ OLARAK ÇALIŞANLARIN SOSYAL SİGORTALI OLMASI ZORUNLU MUDUR?

Hukukumuzda sosyal sigortaları özel sigortalardan ayıran temel farklardan biri de sosyal sigortaların zorunlu olmasıdır. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların da çalışmanın niteliği ne olursa olsun kural olarak sosyal sigortalı olmak yönünde seçim hakkı bulunmamaktadır (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu m.92/I). Başka bir ifadeyle nasıl ki Trendyol'un merkez ofisinde insan kaynakları, pazarlama gibi departmanlarında çalışanların sosyal sigortalı olması zorunluysa kural olarak Trendyol'da kurye olarak çalışanların da sosyal sigortalı olması zorunludur. Öte yandan, bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın, asgari ücretten (prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından) az olduğunu belgelemeleri halinde sigortalı sayılmamaktadır (5510 s. K. m.6/I-k).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARININ SOSYAL SİGORTA STATÜSÜ NEDİR VE HANGİ SOSYAL SİGORTA KOLLARINDAN YARARLANIRLAR?

Hukukumuzda çalışanlarının sosyal sigorta statüsü çalışmanın niteliğine göre değişiklik göstermektedir. İş sözleşmesi ile çalışanlar 5510 s. K. m.4/I-a kapsamında (kısaca 4/a), bağımsız çalışanlar ise 5510 s. K. m.4/I-b (kısaca 4/b) kapsamında sigortalı kabul edilmektedir. İlgili Kanun'da ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanların, gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanların, bağımsız olarak tarımsal faaliyette bulunanların ve anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortaklarının 4/b kapsamında sigortalı olduğu belirtilmiştir.

Paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların sosyal sigorta statüsü de bu temel kurala göre belirlenmektedir. Örneğin Airbnb aracılığıyla evini kiralayan kişi, başka bir ekonomik faaliyette bulunmuyorsa kural olarak 4/b kapsamında sosyal sigortalı kabul edilecektir. Benzer şekilde bir dijital platform aracılığıyla ürünlerini satan kişi de kural olarak 4/b kapsamında sosyal sigortalıdır. Bununla birlikte dijital bir platformda kurye hizmeti veren yahut ev hizmetlerine yönelik bir dijital platform kapsamında evlere temizlik hizmeti veren kişi, dijital platform nezdinde iş sözleşmesi ile çalışıyorsa sosyal sigorta statüsü 4/a olacaktır. İşverenler bakımından işçi istihdam etmek mali ve hukuksal yönden pek çok

yükümlülüğü beraberinde getirdiği için dijital platformlar genelde paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlarla iş sözleşmesi yapmamakta ve ilgili çalışanların “bağımsız çalışan” olarak kabul edileceği iş modellerini tercih etmektedir. Örneğin bazı dijital platformlar kurye hizmeti veren çalışanların şirket kurmalarını istemekte, kurye hizmeti veren kişilerin kurduğu bu şirketlerle iş anlaşmaları imzalamakta ve genelde teslimat sayısına göre ödeme yapmaktadır. Böyle bir iş modelinde ilgili kuryenin sosyal sigorta statüsü 4/b olacaktır.

Sosyal sigorta statüsü 4/a olanlar kural olarak iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık, analık, malullük, ölüm, yaşlılık ve işsizlik sigortasından, sosyal sigorta statüsü 4/b olanlar ise kural olarak iş kazası ve meslek hastalığı, analık, malullük, ölüm ve yaşlılık sigortasından yararlanırlar. Bununla birlikte, ilgili Kanun’da, belirli işlerde bir ay içerisinde bir işveren yanından 10 günden az çalışanlara ilişkin özel düzenlemeler getirilmiştir.

Bir kişi, ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışıyorsa ve çalıştığı kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az ise sosyal sigorta statüsü 4/a olarak kabul edilir, ancak malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortasından yararlanır. İlgili kişinin isteği halinde işsizlik sigortasından yararlanması da mümkündür (5510 s. K. ek m.6). Çalışma gün sayısı ise, ilgili kişinin ay içerisindeki toplam çalışma saatinin 7,5’a bölünmesi ile bulunur. UBER, Bitaksi gibi taksi hizmeti veren dijital platformlar aracılığıyla çalışan taksi şoförlerin de ilgili platformla veya taksi sahibiyile kısmi süreli iş sözleşmesi yapması, başka bir ifadeyle parttime çalışması, ancak ay içindeki çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olması halinde bu kapsamda sayılacaktır, ancak kendi taksisini işletenlerin çalışma süreleri ne olursa olsun bu çerçevede değerlendirilmesi mümkün değildir.

Ev hizmetlerinde çalışanlara ilişkin de özel bir düzenleme bulunmaktadır. Ev hizmetlerinde kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanların da sosyal sigorta statüsü 4/a olarak kabul edilir, ancak sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından yararlanırlar. Dolayısıyla Armut, Mutlubiev gibi dijital platformlar aracılığıyla çalışanların çalışma ilişkisinin niteliğine ve süresine göre söz konusu kapsamda olması mümkündür.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN HEM 4/A HEM DE 4/B KAPSAMINDA SİGORTALI OLMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

Bir kişinin aynı anda hem iş sözleşmesi ile çalışması hem de 4/b'li olarak kabul edilmesini gerektirecek bağımsız bir ekonomik faaliyetinin bulunması mümkündür. Böyle bir durumda ilgili kişi 4/a kapsamında sigortalı kabul edilir. Ancak, Sosyal Güvenlik Kurumuna yazılı talepte bulunması halinde, söz konusu kişi 4/b kapsamında da prim ödeyebilir. Bu şekilde ödenen primler; iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sağlanan haklar yönünden, 4/b sigortalılık statüsünde, kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan diğer yardımlar ile uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan yardımlar yönünden ise 4/a sigortalılık statüsünde değerlendirilir (5510 s. K. m. 53/I). Örneğin bir yerde iş sözleşmesi ile çalışan, aynı zamanda da evini Airbnb aracılığıyla kiraya veren kişi iş sözleşmesi ile çalıştığı için 4/a'lı, Airbnb aracılığıyla elde ettiği gelir sebebiyle ise 4/b'li kabul edilmiştir; ancak ilgili Kanun'daki düzenleme gereği, böyle bir durumda sosyal sigortalar bakımından söz konusu kişinin Airbnb aracılığıyla yürüttüğü faaliyet göz ardı edilir ve kendisi 4/a'lı kabul edilir. Öte yandan, Sosyal Güvenlik Kurumuna yazılı talepte bulunması halinde, 4/b kapsamında da prim ödemesi de mümkündür. Burada kişilere bir seçim hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte 4/b kapsamında sigortalı sayılanların, kendilerine ait veya ortak oldukları işyerlerinden dolayı, 4/a kapsamında sigortalı bildirilmeleri mümkün değildir (5510 s. K. m.53/II). Bir örnekle somutlaştırmak gerekirse, ortağı olduğu şirket vasıtasıyla bir dijital platform çerçevesinde kurye hiz-

metleri veren kişi kural olarak 4/b kapsamında sosyal sigortalıdır. Bu kişinin kendisini ortağı olduğu şirketten Sosyal Güvenlik Kurumuna işçi, yani sosyal sigortalar bakımından 4/a'lı olarak bildirmesi mümkün değildir.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN SOSYAL SİGORTA PRİMLERİ KİMİN TARAFINDAN ÖDENMELİDİR?

Bir çalışan 4/a kapsamında sigortalıysa, kendi payı da dahil olmak üzere primleri işvereni tarafından ödenmelidir. 4/b kapsamında sigortalı olanların primleri ise kendileri tarafından ödenmelidir (5510 s. K. m.87). Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlar bakımından da bu kural geçerlidir. Öte yandan Kanun'da ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışan ve çalıştığı kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanların sosyal sigorta statüsü 4/a olarak kabul edilmesine karşın sosyal sigorta primlerinin kendileri tarafından 30 gün üzerinden ödenmesi gerektiği düzenlenmiştir (5510 s. K. ek m.6). Dolayısıyla UBER, Bitaksi, Itaksi gibi platformlarda bu kapsamda çalışanların sosyal sigorta statüleri 4/a olsa bile sosyal sigorta primlerini kendileri ödemeleri gerekecektir.

**BİR DİJİTAL PLATFORMDA İŞÇİ OLARAK ÇALIŞMASINA
RAĞMEN HAKKINDA SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNA GEREKLİ
BİLDİRİMLER YAPILMAYAN VE KAYIT DIŞI ÇALIŞTIRILANLARIN
YAHUT İLGİLİ DİJİTAL PLATFORM TARAFINDAN BAĞIMSIZ
ÇALIŞIYORMUŞ GİBİ 4/B OLMAYA ZORLANANLARIN
İZLEYEBİLECEĞİ HUKUKİ YOL NEDİR?**

Söz konusu kişilerin, iş mahkemelerinde işveren aleyhine, uygulamada hizmet tespit davası olarak adlandırılan davayı açmalarını mümkündür; ancak ilgili davaların kural olarak 5 yıl içerisinde açılması gerekmektedir. 5 yıllık hak düşürücü sürenin başlangıcı ise kural olarak iş ilişkisinin sona erdiği yılın son günüdür (5510 s. K. m.88).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN HANGİ DURUMLARDA GEÇİRDİĞİ KAZALAR İŞ KAZASI SAYILIR?

Bir çalışanın 4/b kapsamında sigortalı olması halinde işyerinde geçirdikleri kazalar ile yürütmekte olduğu iş nedeniyle geçirdikleri kazalar iş kazası sayılmaktadır. 4/a kapsamında sigortalı olanların ise işyerinde geçirdikleri kazalar, işveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle geçirdikleri kazalar, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmeleri halinde asıl işlerini yapmaksızın geçen zamanlarda yaşadıkları kazalar, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş gelişi sırasında geçirdikleri kazalar ve kadın çalışanların kanuni süt izinlerini kullandıkları sırada geçirdikleri kazalar iş kazası olarak kabul edilmektedir (5510 s. K. m.13). Dolayısıyla örneğin bir dijital platform aracılığıyla kurye olarak çalışan bir kişinin, sosyal sigorta statüsü ister 4/a ister 4/b' olsun, teslimata giderken trafikte geçirdiği kaza iş kazası olarak kabul edilecektir. Keza ev hizmetlerine yönelik bir dijital platform aracılığıyla temizlik hizmeti veren kişinin gittiği evde temizlik yaparken yaşadığı kaza iş kazasıdır.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN HANGİ RAHATSIZLIKLARI MESLEK HASTALIĞI SAYILIR?

Sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleri meslek hastalığı olarak kabul edilmektedir. Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların da yaptıkları işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı rahatsızlıklar meslek hastalığı kabul edilecektir; ancak meslek hastalığının, bu rahatsızlığa ilişkin belgelerin incelenmesi sonucu Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmesi zorunludur. Meslek hastalığı, işten ayrıldıktan sonra ortaya çıkmışsa, meslek hastalığına ilişkin haklardan faydalanabilmek için sigortalının eski işinden fiilen ayrılmasıyla hastalığın meydana çıkması arasında bu hastalık için Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikte belirtilen süreden (yükümlülük süresinden) daha uzun bir zamanın geçmemiş olması şarttır. Bu durumdaki kişiler, gerekli belgelerle Kuruma müracaat edebilirler. Herhangi bir meslek hastalığının klinik ve laboratuvar bulgularıyla belirlendiği ve meslek hastalığına yol açan etkenin işyerindeki inceleme sonunda tespit edildiği hallerde, meslek hastalıkları listesindeki yükümlülük süresi aşılmış olsa bile, söz konusu hastalık Kurumun veya ilgilinin başvurusu üzerine Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunun onayı ile meslek hastalığı sayılabilir (5510 s. K. m.14).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIKLARI SEBEBİYLE İŞE DEVAM EDEMEMELERİ YAHUT MESLEKTE KAZANMA GÜÇLERİNİ KAYBETMELERİ HALİNDE HANGİ SOSYAL SİGORTA YARDIMLARINDAN FAYDALANABİLİRLER?

İş kazası veya meslek hastalığı sebebiyle geçici süreyle işe devam edemeyen ve bu süreye ilişkin sağlık raporu bulunan dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlar, işe gidemedikleri her gün için geçici iş göremezlik ödeneği alabilirler (5510 s. K. m.18). İş kazası ve meslek hastalığından ötürü geçici iş göremezlik ödeneği alabilmek için, 4/a'lılar için sağlık raporu dışında bir koşul aranmazken, 4/b'lilerin sağlık raporunun yanı sıra, kendi sigortalılıkları nedeniyle prim ve prime ilişkin borçlarının bulunmaması gerekir. Bunun yanı sıra, 4/b'liler, ancak hastanede yatarak tedavi gördükleri sürece veya yatarak tedavi sonrası raporlu buldukları sürede bu ödeneği alabilirler. Dolayısıyla örneğin bir dijital platform aracılığıyla kurye olarak çalışan kişi 4/a'lı ise teslimata giderken trafikte geçirdiği kaza sebebiyle geçici iş göremezlik ödeneği alabilmesi için sağlık raporu (iş göremezlik raporu) bulunması yeterlidir. Oysaki 4/b kapsamında sosyal sigortalı olması durumunda mutlaka bir hastanede yatarak tedavi görmesi yahut yatarak tedavi sonrası raporlu bulunması ve Sosyal Güvenlik Kurumuna kendi sigortalılığı nedeniyle prim borcu bulunmaması gerekir.

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu, meslekte kazanma gücü en az %10 oranında kaybettiği Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulunca tespit edilenler ise sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanırlar. Bu gelire hak kazanmak için de 4/b'lilerin kendi sigortalılıkları nedeniyle prim ve prime ilişkin borçlarının bulunmaması gerekir.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN İŞ KAZASI VEYA MESLEK HASTALIKLARI SEBEBİYLE VEFAT ETMESİ HALİNDE AİLELERİNİN SOSYAL SİGORTALARDAN ALABİLECEĞİ BİR YARDIM VAR MIDIR?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların iş kazası veya meslek hastalığı sonucu yahut sürekli iş göremezlik geliri alırken herhangi bir sebeple vefat etmeleri halinde eşleri, çocukları, anne ve babaları ölüm gelirine hak kazanabilir (5510 s. K. 18). Bunun için vefat eden sigortalının belirli bir süre çalışmış ve prim ödemiş olması gerekli değildir. Öten yandan 4/b'lilerin hak sahiplerine gelir bağlanabilmesi için vefat eden sigortalının kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin herhangi bir borcu bulunmamalıdır. Ayrıca dul eşin ölüm geliri alabilmesi için tekrar evlenmemesi gerekir. Duş eşin çalışması yahut kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık alması ölüm geliri almasına engel olmaz, ancak miktarını etkiler. Çocukların ölüm gelirine hak kazanabilmeleri için ise kural olarak çalışmamaları veya kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir ve aylık almamaları gerekir. Söz konusu koşul bütün çocuklar bakımından aranmaktadır. Bununla birlikte hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların, iş sözleşmesi ile çalışmaları, bunlara gelir bağlanmasına engel oluşturmaz. Söz konusu koşula ek olarak, erkek çocukların yükseköğrenim görmeleri halinde 25 yaşını, ortaöğrenim görmeleri halinde 20 yaşını, herhangi bir eğitim kurumunda öğrenim görmemeleri halinde ise 18 yaşını doldurmamış olmaları şarttır. Kız çocuklarının ise evli olmamaları veya evli olmakla birlikte sonradan boşanmış veya dul kalmış olmaları gerekmektedir. Ölüm geliri alan kız çocuğunun

evlenmesi halinde geliri kesilmektedir; ancak gelirin 2 yıllık tutarı evlenme ödeneği olarak verilmektedir. Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirdiği tespit edilen malul çocuklara da evli olup olmadığına, yaşına veya cinsiyetine bakılmaksızın ölüm aylığı geliri verilmektedir. Anne ve babanın ölüm geliri-ne hak kazanması için ise gelirlerinin asgari ücretin net tutarından daha az olması, diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması ve 65 yaşında veya daha küçük olanlar için hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması gerekmektedir. Son olarak iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının eşine, eşi yoksa çocuklarına, o da yoksa anne ve babasına, o da yoksa kardeşlerine cenaze ödeneği verilmektedir (5510 s. K. m.34).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN HASTALANMASI VE İŞE DEVAM EDEMESİ HALİNDE FAYDALANABİLECEĞİ BİR SOSYAL SİGORTA YARDIMI VAR MIDIR?

Sosyal sigortalar kapsamında, kadınların gebeliğinin başladığı tarihten itibaren doğumdan sonraki ilk sekiz haftalık, çoğul gebelik halinde ise ilk on haftalık süreye kadar olan gebelik ve analık haliyle ilgili rahatsızlık ve engellilik halleri analık hali olarak kabul edilir. Analık hali ile iş kazası ve meslek hastalıklarına bağlı rahatsızlıklar dışındaki rahatsızlıklar “hastalık” olarak nitelendirilmektedir (5510 s. K. m.15). Dijital platform aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlardan 4/b kapsamında sigortalı olanların, hastalık nedeniyle işe devam edememeleri nedeniyle sosyal sigortalar kapsamında yararlanabilecekleri parasal bir yardım mevcut değildir. 4/a kapsamında sigortalı olanlar da 2 gün ve daha kısa süren istirahat sürelerinde hastalık sigortası kapsamında bir parasal yardımdan yararlanamaz. 3 gün veya daha uzun süre sağlık raporu olanlar ise, raporundan başladığı tarihten önceki 1 yıl içinde en az 90 gün kısa vadeli sigorta primi bildirilmiş olması şartıyla sağlık raporunun üçüncü gününden başlamak üzere her gün için geçici iş göremezlik ödeneği alabilirler.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN DOĞUM YAPMALARI HALİNDE FAYDALANABİLECEĞİ BİR SOSYAL SİGORTA YARDIMI VAR MIDIR?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların doğum yapması halinde emzirme ödeneği ve geçici iş göremezlik ödeneği alması mümkündür.

Emzirme ödeneği almak için çocuğun yaşaması ve doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması şartları aranır. Bu koşullara ek olarak 4/b'lilerin kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin herhangi bir borcu bulunmamalıdır (5510 s. K. m.16). Doğum sebebiyle geçici iş göremezlik ödeneği alabilmek için de 4/b'lilerin yine kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin herhangi bir borcu bulunmaması gerekir. Ayrıca hem 4/a hem de 4/b kapsamında sigortalı olanlar için doğumdan önceki bir yıl içinde en az 90 gün kısa vadeli sigorta primi bildirilmiş olması koşulu aranmaktadır. Geçici iş göremezlik ödeneği doğumdan önceki ve sonraki sekizer haftalık sürede, çoğul gebelik halinde ise doğumdan önceki sekiz haftalık süreye iki haftalık süre ilâve edilerek sigortalının çalışmadığı her gün için verilir. Öte yandan şirket ortağı olması sebebiyle 4/b'li olan kadın çalışanlar doğum yapmaları halinde geçici iş göremezlik ödeneği alamamaktadır (5510 s. K. m18).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN EŞLERİNİN DOĞUM YAPMASI DURUMUNDA FAYDALANABİLECEĞİ BİR SOSYAL SİGORTA YARDIMI VAR MIDIR?

Eşi doğum yapan çalışanların da emzirme ödeneği alması mümkündür; ancak bunun için eşlerinin sosyal sigortalı olmaması, dolayısıyla kural olarak çalışmaması, çocuğun yaşaması ve doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması gerekir. Bu koşullara ek olarak 4/b'lilerin kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin herhangi bir borcu bulunmamalıdır (5510 s. K. m.16). Örneğin bir dijital platform aracılığıyla kurye olarak çalışan bir kişinin eşi çalışmıyorsa, doğum yaparsa ve çocuğu yaşarsa, bu kişinin doğumdan önceki bir yıl içinde hakkında en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması kaydıyla emzirme ödeneği alması mümkündür, ancak ilgili kurye 4/b'li ise bu ödeneği alabilmesi için sosyal sigorta prim borcu bulunmamalıdır.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN MALULLÜK AYLIĞINDAN FAYDALANMASI İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR NELERDİR?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların malullük aylığı alabilmesi için öncelikle çalışma gücünü yahut iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü en az %60 kaybettiğinin, Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmesi gerekir. Bunun yanı sıra, en az 10 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam olarak 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması ile işten ayrılmak veya işyerini kapatmak ya da devretmek gerekmektedir. Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar için 10 yıl sigortalılık süresi koşulu aranmaz. Ayrıca 4/b'lilerin prim ve prime ilişkin borçlarının da ödenmiş olması zorunludur (5510 s. K. m.26).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN YAŞLILIK AYLIĞINDAN FAYDALANMASININ, BAŞKA BİR İFADEYLE EMEKLİ OLMASININ KOŞULLARI NELERDİR?

Çalışanların yaşlılık aylığına hak kazanacağı yani emekli olacakları tarihin belirlenmesinde başvurulacak mevzuat hükümleri sigortalının ilk defa sosyal sigortalı oldukları tarihe göre değişiklik göstermektedir.

İlk defa 30.04.2008 tarihinde veya sonrasında sigortalı sayılanlar, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşın doldurması ve 4/b'liler için en az 9000, 4/a'lılar için ise en az 7200 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartlarını sağladıklarında yaşlılık aylığına hak kazanabilirler. Prim ödeme gün sayısı koşulu, 31.12.2035'ten sonra sağlanırsa yaş haddi artış göstermektedir. Yaş haddi, prim ödeme gün sayısının 1.1.2036 ilâ 31.12.2037 tarihleri arasında sağlanması halinde kadın için 59, erkek için 61; 1.1.2038 ilâ 31.12.2039 tarihleri arasında sağlanması halinde kadın için 60, erkek için 62; 1.1.2040 ilâ 31.12.2041 tarihleri arasında sağlanması halinde kadın için 61, erkek için 63; 1.1.2042 ilâ 31.12.2043 tarihleri arasında sağlanması halinde kadın için 62, erkek için 64; 1.1.2044 ilâ 31.12.2045 tarihleri arasında sağlanması halinde kadın için 63, erkek için 65; 1.1.2046 ilâ 31.12.2047 tarihleri arasında sağlanması halinde kadın için 64, erkek için 65; 1.1.2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65 olarak uygulanacaktır. Ayrıca 4/b'lilerin prim ve prime ilişkin borçlarının da ödenmiş olması zorunludur (5510 s. K. m.28).

İlk defa 08.09.1999-30.04.2008 tarihleri arasında sigortalı olan 4/a'lılar, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve 7000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla veya kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak, 25 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 4500 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla yaşlılık aylığına hak kazanırlar. Bu tarihler arasında sigortalı olan 4/b'liler de kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması şartıyla tam yaşlılık aylığından veya kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını doldurması ve en az 15 tam yıl malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemesi şartıyla kısmi yaşlılık aylığından yararlanırlar (5510 s. K. geç. m.9).

İlk defa 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olanlar bakımından ise yeni getirilen EYT düzenlemesi kapsamında yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları kolaylaştırılmıştır. Bu kişiler 4/a'lı ise 506 s. K. geç. m.81, 4/b'li ise 1479 s. K. geç. m.10'da öngörülen yaş dışındaki diğer koşulları taşımaları halinde yaşlılık aylığına hak kazanabilmektedir. İlgili maddelerde ilk defa sigortalı olunan tarihe göre farklılık gösteren prim ödeme gün sayısı ve/veya sigortalılık süresi koşulları yer almaktadır.

Çalışanların e-devlet uygulaması üzerinden ne zaman yaşlılık aylığına hak kazanacaklarını öğrenmeleri mümkündür.

YAŞLILIK AYLIĞI ALANLARIN DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞMALARI HALİNDE AYLIKLARI KESİLİR Mİ?

İş sözleşmesiyle çalışanların yaşlılık aylığı alabilmesi için işten ayrılmaları gerekmektedir. Yaşlılık aylığı alırken 4/a kapsamında sigortalı olmasını gerektirecek şekilde çalışanların aylığı da kesilmektedir (5510 s. K. m.30). Öte yandan ilk defa 1.10.2008 tarihinden önce sigortalı olanlar, yaşlılık aylıkları kesilmeden 4/a kapsamında sigortalı olmasını gerektirecek şekilde çalışabilirler; ancak bu durumda ücretlerinden sosyal güvenlik destek primi adı altında bir prim kesilmektedir (5510 s. K. gç. m.14). Bağımsız çalışan ve 4/b’li olanların ise yaşlılık aylığı alması için işten ayrılması gerekmez. Keza yaşlılık aylığı alırken 4/b’li kapsamında sigortalı olmasını gerektirecek şekilde çalışanların aylığı kesilmez ve kendilerinden sosyal güvenlik destek primi de alınmaz (5510 s. K. m.30).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN VEFATI HALİNDE AİLELERİNİN ÖLÜM AYLIĞINA HAK KAZANMASININ KOŞULLARI NELERDİR?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların herhangi bir sebeple vefat etmeleri halinde eşlerinin, çocuklarının, anne ve babalarının ölüm aylığı alması mümkündür. Bunun için yaşlılık aylığı yahut malullük aylığı alırken veya bu aylıklara hak kazanmışken yahut söz konusu aylıklara hak kazanılmasına karşın kişi çalıştığı için bu aylıklar kesilmişken vefat etmesi ya da vefat eden sigortalı için en az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş veya 4/a kapsamında sigortalı sayılanlar için, her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra 4/b'lilerin hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için ölen sigortalının kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü borcunun ödenmesi şarttır.

Ayrıca dul eşin ölüm geliri alabilmesi için tekrar evlenmemesi gerekir. Duş eşin çalışması yahut kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık alması ölüm geliri almasına engel olmaz, ancak miktarını etkiler. Çocukların ölüm gelirin hak kazanabilmeleri için ise kural olarak çalışmamaları veya kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir ve aylık almamaları gerekir. Söz konusu koşul bütün çocuklar bakımından aranmaktadır. Bununla birlikte hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamayanların, 4/a kapsamında

sigortalı olmalarını gerektirecek şekilde çalışmaları, bunlara gelir bağlanmasına engel oluşturmaz. Söz konusu koşula ek olarak, erkek çocukların yükseköğrenim görmeleri halinde 25 yaşını, ortaöğrenim görmeleri halinde 20 yaşını, herhangi bir eğitim kurumunda öğrenim görmemeleri halinde ise 18 yaşını doldurmamış olmaları şarttır. Kız çocuklarının ise evli olmamaları veya evli olmakla birlikte sonradan boşanmış veya dul kalmış olmaları gerekmektedir. Ölüm geliri alan kız çocuğunun evlenmesi halinde geliri kesilmektedir; ancak gelirin 2 yıllık tutarı evlenme ödeneği olarak verilmektedir. Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirdiği tespit edilen malul çocuklara da evli olup olmadığına, yaşına veya cinsiyetine bakılmaksızın ölüm aylığı geliri verilmektedir. Anne ve babanın ölüm gelirine hak kazanması için ise gelirlerinin asgari ücretin net tutarından daha az olması, diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması ve 65 yaşında veya daha küçük olanlar için hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması gerekmektedir.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARIN GENEL SAĞLIK SİGORTASI KAPSAMINDA MIDIR?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlar, 4/a yahut 4/b kapsamında sigortalı olmalarıyla birlikte genel sağlık sigortasının da kapsamına girerler (5510 s. K. m60).

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLAR İŞSİZLİK ÖDENEĞİNDEN YARARLANABİLİR Mİ?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlarının işsizlik ödeneğinden yararlanabilmeleri için öncelikle işsizlik sigortasının kapsamında olmaları gerekir. 4/b kapsamında sigortalı olanlar, işsizlik sigortası kapsamında değildir ve dolayısıyla işsizlik ödeneğinden de yararlanamazlar. 4/a kapsamında sigortalı olanların ise işsizlik ödeneğine hak kazanmaları için, kendi kusurları dışında işsiz kalmaları, iş sözleşmesinin sona ermesinden önceki son 120 gün iş sözleşmesine dayalı olarak çalışmaları, iş sözleşmesinin sona ermesinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün süre ile işsizlik sigortası primi ödemiş olmaları ve iş sözleşmesinin feshinden sonraki 30 gün içinde Türkiye İş Kurumuna başvurmaları gerekmektedir (4447 s. K. m.50, 51). Belirli süreli iş sözleşmesi ile çalışıp sözleşmeleri sürenin bitimi ile sona erenler, çalıştığı işyeri kapananlar, iş sözleşmelerini haklı nedenle feshedenler ve iş sözleşmeleri işveren tarafında 4857 s. K. m.25/II kapsamında olmayan bir nedenle feshedilenlerin kendi kusuru dışında işsiz kaldığı kabul edilmektedir. Öte yandan ev hizmetlerinde kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanlar işsizlik sigortası kapsamında değildir ve işsizlik ödeneğinden yararlanamazlar.

DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLARA SOSYAL GÜVENLİK KURUMU TARAFINDAN BAĞLANAN GELİR, AYLIKLAR VE ÖDENEKLER HACZEDİLEBİLİR Mİ?

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanlara, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sosyal sigortalar bağlamında yapılan ödemelerin, nafaka borçları ile 4/b'lilerin sosyal sigorta primi ve prime ilişkin borçları dışında, kendi onayları olmadığı müddetçe haczedilmesi mümkün değildir (5510 s. K. m.93). Haciz mümkün olduğu durumlarda da bu ödemelerin tamamına haciz konulamaz. Sosyal Güvenlik Kurumu alacakları için haczolunacak miktar, üçte birinden çok dörtte birinden az olamaz. Asgari ücreti aşmayan aylık gelirlerin ise onda birinden fazlası haczolunamaz (6183 s. K. m.71). Nafaka alacakları ve borçlunun hacze onay verdiği diğer alacaklarda ise borçlunun ve ailesinin geçimi için İcra Müdürlüğüne zorunlu olarak takdir edilen miktar tenzil olunduktan sonra kalan bölümü haczedilebilir ve bu miktar 1/4'ten az olamaz (2004 s. K. m.83).

GENÇ GİRİŞİMCİ DESTEĞİ NEDİR VE DİJİTAL PLATFORMLAR ARACILIĞIYLA PAYLAŞIM VE GİG EKONOMİSİ KAPSAMINDA ÇALIŞANLAR BU TEŞVİKTEN FAYDALANABİLİR Mİ?

Genç girişimci desteği 18-29 yaş arasında olup kendi işini kuranlara verilen ve teşvikten yararlananların 3 yıl boyunca gelir vergisinden muaf olmalarına ve 1 yıl boyunca 4/b sosyal sigorta primlerinin Devlet hazinesinden ödenmesine imkan sağlayan teşviktir.

Dijital platformlar aracılığıyla paylaşım ve gig ekonomisi kapsamında çalışanların da bağımsız çalışmaları halinde bu teşvikten faydalanması mümkündür; ancak bunun için teşvikten faydalanmak isteyen kişinin başvuru tarihi itibarıyla 18 yaşından büyük olup 29 yaşını doldurmamış olması, daha önce ticari, zirai veya mesleki faaliyeti nedeniyle gelir vergisi mükellefi olmaması, işe başlamanın kanuni süresi içinde bildirilmiş olması, kendi işinde bilfiil çalışması veya işin kendisi tarafından sevk ve idare edilmesi (çırak, kalfa veya yardımcı işçi çalıştırmak ya da seyahat, hastalık, askerlik, tutukluluk ve hükümlülük gibi zaruri ayrılmalar dolayısıyla geçici olarak işinde bilfiil çalışmamak bu şartı bozmaz), faaliyetin adi ortaklık veya şahıs şirketi bünyesinde yapılması hâlinde tüm ortakların işe başlama tarihi itibarıyla bu şartları taşıması, ölüm nedeniyle faaliyetin eş ve çocuklar tarafından devralınması hâli hariç olmak üzere, faaliyeti durdurulan veya faaliyetine devam eden bir işletmenin ya da mesleki faaliyetin eş veya üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan veya kayın hısımlarından devralınmamış olması ve mevcut bir işletmeye veya mesleki faaliyete sonradan ortak olunmaması gerekmektedir. Söz konusu şartları taşıyanların, faaliyete başladıkları takvim yılın-

dan itibaren üç vergilendirme dönemi boyunca elde ettikleri bu kazançlarının 75.000 Türk lirasına kadar olan kısmı, gelir vergisinden müstesnadır (193 s. K. m. mükerrer 20). Teşvikten yararlananların 1 yıl boyunca 4/b sosyal sigorta primleri de prime esas kazancın alt limiti üzerinden Hazinece karşılanmaktadır; ancak adi ortaklıklar ve şahıs şirket ortaklıklarında sadece bir ortak prim desteğinden yararlanabilmektedir (5510 s. K. m.81).

KAYNAKLAR

- AirBnb, <https://news.airbnb.com/airbnb-hosts-share-more-than-six-million-listings-around-the-world/>, (Erişim: 28.04.2023).
- Ateş, Leyla, “Dijital Platformlar Aracılığıyla Elde Edilen Gelir Bilgisinin Uluslararası Otomatik Değişimi ve Türkiye”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.31, S.1, 2023, ss. 297-324.
- Ateş, Leyla, “A New International Tax Administrative Cooperation: Information Reporting Obligation on Digital Platform Operators and Turkey”, 36th International Public Finance Conference October 27-30, 2022, Antalya.
- Ateş, Leyla; Gneş, Başak, “Sharing And Gig Economy: Opportunities and Threats with Respect to Tax and Social Security Systems”, 36th International Public Finance Conference, October 27-30, 2022, Antalya.
- Avrupa Komisyonu, “Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions”, COM(2016) 356 final, 02.06.2016.
- Belk, Russel, “Why Not Share Rather Than Own?”, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, S. 611, Mayıs 2007, ss. 126-140.
- Belk, Russel, “Sharing”, Journal of Consumer Research, C. 36, şubat 2010, ss. 715-734.
- Belk, Russell, “You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online”, Journal of Business Research, 2013, S. 67, ss. 1595-1600.
- Botsman, Rachel; Rogers, Roo, “What’s Mine Is Yours, The Rise of Collaborative Consumption”, Harper Business, 2010.
- Ertz, Mryiam; Durif, Fabien; Arcard, Manon, “Collaborative Consumption or the Rise of the Two Sided Consumer”, 2016, The International Journal of Business & Management, C. 4, S. 6, ss. 195-209.
- Evans, David S.; Schmalensee, Richard, “Markets with Two-Sided Platforms”, Issues in Competition Law and Policy”, 2008, ss. 667- 693.
- Evans, David S.; Schmalensee, Richard, “The Industirial Organiization of Markets with Two Sided Platforms”, Competition Policy International, C.3, S. 1, 2007, ss. 151-179.

- Felson, Marcus; Spaeth, Joe L., “Community Structure and Collaborative Consumption”, *American Behavioral Scientist*, 1978, C. 21, S. 4, ss. 614-624.
- Gansky, Lisa, *The Mesh: Why the Future of Business Is Sharing*, Penguin, 2010.
- Güzel, Ali; Okur, Ali Rıza; Caniklioğlu, Nursen, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 2021.
- Hawley, Amos H., *Human Ecology*, New York: The Ronald Press, 1950.
- Humphreys, Ashlee; Grayson, Kent, “The Intersecting Roles of Consumer and Producer: A Critical Perspective on Co-production, Co-creation and Prosumption”, *Sociology Compass*, C. 2, S. 3, 2008, ss. 963 – 980.
- ILO, *World Employment and Social Outlook: The Role of Digital Labour Platforms in Transforming The World of Work*. Cenevre, 2021.
- John, Nicholas A., “Sharing and Web 2.0: The Emergence of a Keyword”, *New Media an Society*, C. 5, S. 2, ss. 167-182.
- Katz, Michael L.; Shapiro, Carl, “Network Externalities, Competition and Compatibility”, *The American Economic Review*, C. 75, S.3, Haziran 1985, ss. 424-440.
- Lamberton, Cait Poynor; Rose., Randall L., “When Is Ours Better Than Mine? A Framework for Understanding and Altering Participation in Commercial Sharing Systems”, *Journal of Marketing*, C. 76, 2012, ss. 109-125.
- Laurenti, Rafael; Singh, Jagdeep; Cotrim, Joao Miguel; Toni, Martina; Sinha, Rajib, “Characterizing the Sharing Economy State of the Research: A Systematic Map”, *Sustainability*, 2019.
- Lessing, Lawrence, “Remix: Making Art and Commerce Thrive in a Hybrid Economy”, *Journal of Consumer Reserach*, C. 36, S. 5, 2010, ss. 715-734.
- Marshall, Patrick, “The Sharing Economy”, *SAGE Business Researcher*, 03.08.2015, <https://businessresearcher.sagepub.com/sbr-1645-96738-2690068/20150803/the-sharing-economy>, (Erişim: 13.12.2022)
- OECD Forum on Tax Administration, “Sixth meeting of the OECD Forum on Tax Administration”, 15-16 September 2010, (Erişim:05.12.2022).
- OECD Global Forum, “15th Plenary Meeting of the Global Forum”, 9 November 2022, (Erişim: 05.12.2022).
- OECD, “Manual on the Implementation of Exchange of Information Provisions for Tax Purposes: Module 3 on Automatic (or Routine) Exchange of Information”, 2012, (Erişim: 07.12.2022).

- OECD, “Model Rules for Reporting by Platform Operators with respect to Sellers in the Sharing and Gig Economy”, Paris, 03.07.2020.
- OECD, “Model Reporting Rules for Digital Platforms: International Exchange Framework and Optional Module for Sale of Goods”, Paris, 22.06.2021.
- OECD, “Communiqué of the 11th Meeting of the OECD Forum on Tax Administration (FTA), Oslo, Norway”, 29 September 2017, (Erişim: 06.12.2022).
- OECD, “Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters”, 2011, (Erişim: 07.12.2022).
- OECD, “Forum on Tax Administration”, 2022, (Erişim: 05.12.2022).
- OECD, “Jurisdictions Participating in the Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters Status – 27 September 2022”, 2022, (Erişim: 07.12.2022).
- OECD, “Signatories of the Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Information on Income Derived Through Digital Platforms”, 9 November 2022, (Erişim: 05.12.2022).
- OECD, Model Rules for Reporting by Digital Platform Operators XML Schema: User Guide for Tax Administrations, Paris 2022.
- OECD, Tax Challenges Arising from Digitalisation – Interim Report 2018: Inclusive Framework on BEPS, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, Paris 2018.
- OECD, The Sharing and Gig Economy: Effective Taxation of Platform Sellers: Forum on Tax Administration, Paris 2019.
- Oh, Sunjoo; Moon, Jae Yun, “Calling for a Shared Understanding of the “Sharing Economy”, Proceedings of the 18th Annual International Conference on Electronic Commerce: e-Commerce in Smart connected World.
- Pilinkiené, Vaida, “The Conceptualization of the Sharing Economy as a Business Model”, Engineering Economics, 2019, C. 30, S. 3, ss. 373-381.
- Prahalad, C. K.; Ramaswamy, Venkat, “Co-Creating Unique Value with Customers”, Strategy & Leadership, C. 32, S. 3, 2004, ss. 4-9.
- Rekabet Kurumu, E-Pazaryeri Platformları Sektör İncelemesi Nihai Raporu, Ankara, 2022.
- Stanoevska-Slabeva, Kateryna; Lenz-Kesekamp, Vera; Suter, Viktor, “Platforms and the Sharing Economy: An Analysis”, Report from the EU H2020 Research Project Ps2Share: Participation, Privacy, and Power in the Sharing Economy.

Tuncay, Can; Ekmekçi, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 2021.

TÜBİSAD, Türkiye’de E-Ticaret 2019 Pazar Büyüklüğü, 2020.

TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2022; [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)

Yakın, Volkan, Paylaşım Ekonomisi (Ed. Canan Ay, Volkan Yakın, A. İdil Kaçar), Akademisyen Kitapevi, Ankara, 2018, “Bölüm 2: Tanımı ve Sınıflandırmaları”, ss. 19-33.